Кассандра

Автор:
Леся Українка

Кассандра

Леся Украінка

Леся Украінка

КАССАНДРА

Діячі

Кассандра — дочка троянського царя Пріама, пророчиця, жриця Аполлона.

Поліксена — іі сестра, молода дівчина.

Деіфоб — іі найстарший брат, ватаг військовий.

Гелен — другий іі брат, віщун і жрець.

Паріс — наймолодший брат Кассандри.

Гелена — жінка спартанського царя Менелая, що втекла з Парісом у Трою.

Андромаха — жінка Гектора, брата Кассандри.

Левке.

Хрізе.

Айтра рабині Андромахи.

Клімена.

Креуза.

Стара рабиня Поліксенина.

Долон — молодий троянець, колишній наречений Кассандри.

Ономай — цар лідійський, що сватае Кассандру.

1-й вартовий.

2-й вартовий } сторожа міста Іліона в Троі.

3-й вартовий

4-й вартовий

Флейтист.

Кітарист.

Сінон — еллін, шпигун.

Агамемнон Атрід — цар аргоський, найстарший ватаг ахейського війська.

Менелай Атрід — брат його, цар спартанський.

Одіссей — цар Ітаки.

Діомед.

Аякс} підрядні ватага ахейського війська.

Клітемнестра — жінка Агамемнона.

Егіст — родич і намісник Агамемнона.

Троянці, троянки, раби, рабині, вояки троянські й еллінські.

Діється в часи еллінсько-троянськоі війни в Троі, в місті Іліоні. Епілог — в Елладі, в столиці Арголіди Мікенах.

I

Кімната в гінекеі (жіночій половині) Пріамового дому.

Гелена сидить на низькому різьбленому стільці і пряде пурпурну вовну на золотій кужілці; сама пишно вбрана, на поясі висить кругле срібне свічадо. Кассандра ввіходить у кімнату, замислена, дивиться поперед себе, погляд іі падае на Гелену, немов пронизуе іі і немов бачить крізь неі ще щось далі. Так дивлячись, Кассандра спиняеться посеред кімнати і стоіть мовчки.

Гелена

Сестрице, радуйся !

Кассандра

Радій, Гелено, —

бо ми не сестри.

Гелена

Ох, я добре знаю,

що осоружна я тобі, як смерть.

Кассандра

І ти, і смерть — обидві рідні сестри.

Гелена

Кассандро!

Кассандра

Так зови мене, Гелено,

а не сестрою.

Гелена (вражена)

Більш тебе ніколи

не назову сестрою. Тільки чом

себе ти не зовеш сестрою смерті,

було б тобі се більше до лиця.

Вже так, що до лиця!

Кассандра

Візьми свічадо.

Гелена

До чого сі слова?

Кассандра

Візьми свічадо!

Гелена мимохіть слухається і бере свічадо в руки.

Кассандра стає з нею поруч.

Дивись: от ти і я, — у нас нічого

подібного нема.

Гелена

А хто ж те каже?

Кассандра

Якби ж я так була подібна смерті,

була б тобі подібна.

Гелена

Геть іди!

Чого ти смерть на мене накликаєш?

Кассандра

Хіба сестра сестру повинна вбити?

Сестра сестрі частіше помагає.

Гелена

Так ти того прийшла оце до мене,

щоб дорікати? Що ж, печи, картай,

вам тільки й радощів, коли я плачу.

Кассандра бере з іі рук свічадо і держить проти іі лиця. Гелена насуплює брови, але не плаче й не одвертається, обличчя ій дедалі випогоджується.

Кассандра

Ти плакати не можеш, як і смерть.

Дивись: твое обличчя знов спокійне,

знов тая сила у твоіх очах,

велика сила, — ій усі коряться,

всі смертні, і Кассандра вкупі з ними.

(Спускае свічадо).

Ідеш ти — і старі, поважні люди

склоняються перед тобою низько

і мовлять урочисто: «Богорівна!»

Ти глянеш — кам'яніють мужі сильні

і тихо шепотять: «Непереможна!»

Ти поцілуеш — і погасне погляд

у наймолодшого з синів Пріама,

кров хвилею потужною приб'е

до серця, і німіе серце й слово,

і блідне пам'ять, і обличчя блідне,

і весь він твій, і вже нема для нього

ні матері, ні батька, ні родини,

ні краю рідного. Троянки, плачте!

Умер, загинув молодий Паріс!

Гелена

Ти братові своему смерть віщуеш?

Кассандра

Для мене він давно вже не живе.

Гелена

Ненависна! Я знаю, як ти зроду

ворогувала на Паріса.

Кассандра

Зроду

любила я його.

Гелена

А нащо ж ти

вмовляла батька й матір не приймати

його до двору, як прийшов він вперше

від пастухів убогих, що його

ховали від пророцтва навісного?

Кассандра

То не було пророцтво навісне.

Умерти або жити з пастухами

було б едине для Паріса щастя.

Гелена

Чому ж то так? Чому ж то Деіфоб,

і Гектор, і Гелен, і всі брати,

і сестри всі, і ти сама, Кассандро,

в палатах здатні жити, а Паріс

у курені пастушім мав би скніти?

Кассандра

А скніти у палатах, може, краще,

так як Паріс у тебе в гінекеі?

І Деіфоб, і Гектор, і Гелен,

живуть не скніють: Деіфоб на раді,

а Гектор на війні, Гелен у храмі —

живуть душею й тілом. А Паріс?

Він тільки й жив, як грав там на сопілці

серед отар. Мовчить Паріс на раді

і зброю надягае, мов кайдани,

боги з ним на розмові не бувають.

Гелена

З ним Афродіта розмовляе!

Кассандра

Ні!

Він раб іі, з рабом нема розмови.

Вона велить, він слухае, та й годі.

Гелена

Се ж тільки ти змагаешся з богами,

за те вони тебе й карають.

Кассандра

Що ж,

іх сила в карі, а моя в змаганні.

Гелена

Для того ти й з Кіпрідою змагалась,

коли вона Паріса напутила

до мене в Спарту плисти? Що ж, Кассандро,

Кіпріда, бач, перемогла тебе!

Кассандра

Мене, Гелено? Ні, тебе й Паріса.

Гелена

Але ж Паріс послухав не тебе.

Кассандра

Глухий не чуе — де ж тут перемога?

Гелена

Та хто ж би слухав провісті твоеі?

Не говорила ж ти, почім ти знала,

що вийде з подоріжжя.

Кассандра

Я не знаю

нічого, окрім того, що я бачу.

Гелена

Та що ж могла ти бачити тоді?

Кассандра

Я бачила, як молодик вродливий

з веселим серцем на чужину плив,

не посланцем народу велемудрим,

не збройним вояком і не купцем;

шличок пастуший легкодумне чоло

не зброів, а красив. І я сказала:

«Гей, куйте шоломи, троянські мужі,

утрое, вчетверо кладіть блискучу мідь!»

А потім… ох, страшна була хвилина,

як він прибув, а з ним і ти, Гелено,

і я отой смертельний поцілунок

побачила…

Гелена

Кассандро! се неправда!

Паріса я в той час не цілувала.

Кассандра

І все-таки я бачила його,

той поцілунок, саме в ту хвилину,

коли до нашоі землі торкнулась

червоно взута білая нога

твоя, Гелено. Ранила ти землю.

Гелена

Ти крикнула до мене: «Кров і смерть!»

Того тобі довіку не забуду.

Кассандра

Я не тобі те крикнула, Гелено.

Була я в той час новонарожденна

і криком болю світ новий стрічала.

Я бачила: Паріс на нас не глянув,

устами тільки привітав троянців.

Я бачила, як на його думки

сандалія червона наступила.

Я крикнула: «Несіть ячмінь і сіль,-

за жрицею рокована йде жертва!»

Розвіяв вітер золотее пасмо

твого волосся. «Мчить Арес неситий

на поводі Кіпрідинім, як огир

в палу жаги. Готуйте гекатомбу!» —

волала я і бачила: на морі

вже чорні кораблі багряну хвилю

стернами різали, вітрила рвались…

На шоломах у вояків ахейських

тряслися грізно гриви…

Гелена

Ти безумна!

Хіба в той день ахейці приплили?

Ми ж більше року прожили спокійно!

Кассандра

Я бачила в той день ахейське військо.

Тепер я бачу: Менелай бере

тебе за руку…

Гелена

Геть від мене, люта!

Неправда то! неправда! І ніколи

того не буде! Краще розіб'юся,

упавши з вежі на каміння гостре!

Кассандра (з певністю)

Твій чоловік бере тебе за руку,

і, ледве взяв, вже ти його ведеш.

Ти попереду, він іде позаду —

Чужі моря, чужі краі минае

ваш корабель, несучи вас додому…

Огні погасли на руінах Троі,

і дим від Іліона в небі зник…

А ти сидиш на троні, ти цариця,

прядеш собі на золотій кужілці

пурпурну вовну, і червона нитка

все точиться, все точиться…

Гелена

Неправда!

Кассандра

О, богорівна! О, непереможна!

Епіметея дочко!

Гелена

Що се знов?

Яке нове безумство? Як ти сміеш

казать мені «Епіметея дочко»?

Кассандра

Був Прометей і був Епіметей,

одного батька-матері синове.

Життя й вогонь дав людям Прометей

і знав, що муки ждуть його за тее,

провидець мук не відвернув від себе,-

з усіх синів праматері Землі

його найгірше покарала Мойра.

Епіметей не знав нічого. Завжди

у нього думка доганяла вчинок.

Він взяв собі за жінку ту Пандору,

що смерть і горе людям дарувала,

і був щасливий з нею, і довіку

ніхто його нещасним не назвав.

Одного батька й матері синове,

титани зроду не були братами,

а ти хотіла, щоб тебе Кассандра

сестрою називала! Ні, Гелено,

неправди я не можу говорити.

Гелена

Неправда все, що ти коли говориш!

Кассандра

Епіметей казав так Прометею

і був щасливий. Радуйся, царице!

(Виходить).

II

Кассандрин покій. Кассандра пише Сівілінську книгу на довгому пергаменті. Коло неі великий триніг з запаленим куривом.

Поліксена (в білому убранні, червоні стрічки й червоні квітки з гранати в косах)

Кассандро, рідна, ти не знаеш, люба,

яка щаслива я! Який вродливий

мій Ахіллес, мій наречений! Часто

я з брами бачу, як він іде полем,

мов Геліос прекрасний, так він сяе.

З Атрідами в незгоді він, і хоче

в міцному мирі з батьком нашим бути,

і шлюб наш буде вже одразу плідним,-

так кажуть мірмідонці і троянці,

бо з нього зродиться і згода, й сила,

і не загине вже святая Троя,

не вмре народ державного Пріама!

Кассандра

Пробач мені, сестричко, я не можу

тепер з тобою говорити. Бачиш,

тепер пишу я книгу, на розмові

я мушу бути з яснокудрим богом.

Поліксена

Негарно заздрити сестрі, Кассандро,

не винна я, що Ахіллес мене,

а не тебе з усіх царівен вибрав,

не дівчина ж бо мужа вибирає,

а він іі. І з того я не винна,

що ти не вміла догодить Кіпріді.

Кассандра

Ні, Поліксене, я тобі не заздрю!

(Заслоняе лице покривалом).

Поліксена

Прости, кохана, я тебе вразила.

В своему щасті я зовсім забула,

що слово «шлюб» гірке моій Кассандрі

від того часу, як Долон зрадливий

одкинувся від неі.

Кассандра

Поліксене,

що говорить про те! Я добре знала,

що я йому дружиною не буду.

Поліксена

А нащо ж ти приймала подарунки?

Кассандра

Бо я його любила. Ті дари —

то все, що міг Долон Кассандрі дати.

Чому ж я мала б і того зрікатись?

Він щиро те давав, а я те брала,

щоб мати спогад про хвилини щастя,

бо звала я, іх небагато буде.

Дивись: і досі золота гадючка

мені правицю обвивае так,

як спогад в'еться коло мого серця…

(Показуе обручку на руці вище ліктя).

Долон не винен. Винні сіі очі,

не вмів іх погляд мовити: «Кохаю»,

хоч від кохання серце розривалось.

Боявся іх Долон. Він сам казав,

що вбили щастя наше тіі очі

холодними і твердими мечами.

Вони однакові були, незмінні

перед богами і перед коханим.

Не міг Долон очей тих подолати,

не міг він погляду іх одвернути

від таемниці до живого щастя.

І знала я, що в сих моіх очах

моя недоля, тільки що робити?

Хіба осліпнути? Бо де візьметься

у птиці віщоі коханий погляд

голубки, що воркуе.

Поліксена дивиться ій в очі.

Поліксене!

Не придивляйся до моіх очей.

Не говори до мене, не питай

нічого, нічогісінько. Ти знаеш,

тебе я над усіх сестер злюбила.

Не говори до мене.

Поліксена

Ні, Кассандро,

не думай ти, що й я тобі ворожа,

як інші всі. Не винна ж ти, що хвора,

що бог тобі так затуманив думку,

що скрізь лихе ввижаеться тобі

там, де його і признаку немае,

що ти собі та й людям труіш радість.

Мені тебе, голубко, дуже шкода.

(Сідає на низенький ослінчик біля ніг Кассандри).

Сестричко, розчеши мені волосся.

Мені казала мати розчесатись,

та бачиш, як заплуталось воно,

та ще тут сі квітки ніяк не вийму.

(Виймає з-за пояса золотий гребінець і маленьке кругле свічадо).

Ось маеш гребінець.

(Подає гребінець Кассандрі, тая бере слухняно, починає розв'язувати стрічки, виймати квітки з волосся. Поліксена дивиться в свічадо).

Кассандра (шепоче)

Яка хороша

моя сестричка! Заздрісні боги

собі найкраще в жертву вибирають.

О, краще б я тепер мечем жертовним

життя іі перетяла, от зараз,

поки вона ще горя не зазнала!

Поліксена (бачить в свічаді очі Кассандри)

Кассандро, я боюсь твоіх очей!

Чого так дивишся? Що ти шепочеш?

Кассандра

Нічого, ні, нічого. Ти казала,

що хвора я. Так, може, се і правда,

я, певне, хвора, не вважай на мене…

Згадала я про нашого Троіла,

до тебе він такий подібний був…

а надто як лежав мечем пробитий…

спокійний, тихий, гарний… Поліксене,

ти вже забула, чий то був той меч

у грудях брата нашого Троіла?

Поліксена

Кассандро, нащо спогадами труїш?

На те війна.

Кассандра

Ох, так, на те війна:

убити брата, потім заручити

сестру за себе…

Поліксена

Брат давно убитий,

і я його зовсім не пам'ятаю,

та й Ахіллес тоді зовсім не знав,

кого він убивав.

Кассандра

Та ми те знаем.

І, певне, Ахіллес того не знав,

що в той же час, як він шукав послів,

щоб їх послати у свати до тебе,

твій брат, наш Гектор, саме раду радив,

щоб запалити кораблі ахейські.

В той час, як ти оці квітки з гранати

у кучері вплітала, Гектор наш

думливу голову шоломом зброїв.

Поліксена

Так що? Він мірмідонців не зачепить,

то й Ахіллесові про те байдуже,

як і мені.

Андромаха (вбігає)

Чи ви те чули, сестри?

Мій Гектор, кажуть, заколов Патрокла.

Се ж Ахіллес Патрокла мав за друга

найпершого…

Кассандра

Ой, горе! кров і помста!

Оце твій шлюб, нещасна Поліксене!

(Бере з-за тринога ножиці і обрізує коси Поліксені).

Поліксена

Ой!

Кассандра

Поліксено, де жалобні шати?

Андромаха

Безумна, що ти робиш?

Кассандра (в пророчому нестямі)

Андромахо,
сестра по братові жалобу носить,
вдова по мужеві бере ще глибшу,
а сирота загине в сповитку!

Андромаха

Зловіснице, бодай ти заніміла!

Поліксена

Чом ти мені одразу не сказала,
що горе близько? Може б, я могла
затримать Гектора…

Кассандра

Ох, Поліксено,

я завжди чую горе, бачу горе,

а показать не вмію. Я не можу

сказати: тут воно або он там.

Я тільки знаю, що воно вже е

і що його ніхто вже не одверне,

ніхто, ніхто. Ох, якби тільки можна,

то я б сама те горе одвернула!

Поліксене

Та й одвернула б, якби ти сьогодні

сказала Гектору: не йди на бій.

Андромаха

Вже ж ти це знала, — чом же не сказала?

Кассандра

Хоч би й сказала, — хто б мені повірив?

Андромаха

Та як же й вірити, коли ти завжди

не в пору й недоладно пророкуеш?

Поліксена

Віщуеш горе завжди, а чому

й від кого прийде горе, не говориш.

Кассандра

Бо я того не знаю, Поліксено.

Андромаха

То як ми можем вірити словам?

Кассандра

То не слова, я все те бачу, сестри,

що говорю. Я бачу: Троя гине.

Андромаха

Чому? Від кого? Хто іі зруйнуе?

Атріди? Ахіллес?

Кассандра

Не знаю, сестри.

Я бачу тільки: Троя погибае,

і шлюб дочки Пріама з Ахіллесом,

червоним від крові троянських мужів,

ганебний шлюб не врятував би Троі.

Живі вино готують на весілля,

мерці волають: «Крові дайте, крові!»

…Ох, скільки крові чорноі я бачу!

І батько наш коліна обіймає

катам своїх дітей… Я чую крик…

ридає, плаче, скиглить, вие, вие…

То наша мати!… Я пізнала голос!…

Андромаха

Боги всесильні, одберіть їй мову!

Кассандра хапається за голову і з жахом дивиться у простор. Поліксена з плачем кидається в обійми Андромахи.

III

Гінекей Андромахи. Рабині прядуть і тчуть, деякі гаптують і шиють. Андромаха тче великий білий плат, обходячи навколо високі кросна.

Андромаха (до рабинь)

Підіть на браму ви, Левке й Хрізе,

іди й ти, Айтро; по черзі вертайтесь,

поглянувши на бій і розпитавшись,

про Гектора мені звістки приносьте.

Рабині виходять.

Клімена (стара рабиня)

Чому ти, владарко, сама не підеш?

Не так би сумувала, подививши́сь,

як твій герой воює ворогів.

Андромаха

Не можу я, Клімено, я боюся

іржання коней, брязкоту мечів,

і куряви, і крику, а найгірше

того смертельного співання стрілі

Як я те чую й бачу, то здається

мені, що то повстав з безодні Хаос,

що ні людей нема вже, ні богів,

а тільки смерть панує самовладне.

А як не бачу лютоі війни,

то й не боюся, і тоді я вірю,

що Гектора ніхто не подолае,

бо він герой понад усіх героів.

Креуза (молода рабиня)

Се правда, владарко! Щаслива жінка,

що може про свойого чоловіка

таку сказати правду…

Кассандра (раптом увіходить)

Правда й щастя!

Як легко ти паруеш іх, Креузо!

Андромаха (з невиразним страхом)

Чого тобі, Кассандро? Ти, здається,

забула вчора в мене веретено?

Креузо, пошукай…

Кассандра

Не треба, сестро.

Не буду я ні прясти, ані ткати.

Жалобні шати маю, а на покрив

смертельний ти сама давно напряла,

не знаю тільки, чи доткати встигнеш.

Андромаха

До чого ти се кажеш? Я на ложе

для Гектора новий готую плат.

Кассандра

Я тільки се й кажу.

Айтра (увіходить)

Наш владар в полі

зустрівся з Ахіллесом.

Андромаха

Ох!… І що ж?!

Айтра

Здається, він його перемагає.

Андромаха

Та хто кого?

Айтра

Наш владар Ахіллеса.

На брамі Поліксена аж зомліла,

побачивши, як Ахіллесу скрутно.

Андромаха

От безсоромна! то вона не брата,

а мірмідонця стежить?!

Кассандра

Андромахо,

на неі Мойра наложила руку.

Не ти найнещасливіша у світі,

тож не суди нещасних. Вдів багато,

а межи братом вибирати й милим

не часто мусить жінка.

Андромаха

Що ти кажеш?

Ти, наче п'яна, помішала в купу

і правду, й вигадку…

Кассандра

Вино з водою

помішані стають одним напитком.

Левке (увіходить і мовчки спиняеться)

Ну, що, Левке?

Левке

Не посилай мене

на браму, владарко…

Андромаха

Кажи, що сталось?

Левке

Нічого ще не сталось… я не можу…

Ох, сам Арес пустився б утікати,

не то що смертний…

Андромаха

Що ти жебониш?

Хто ж утікае?

Левке

Владар наш… твій муж…

Андромаха (замахується на неі човником ткацьким)

Неправда! Як ти сміеш?…

Кассандра (спиняе іі руку)

Не поможе

твоя рука проти правиці Мойри.

Андромаха

Геть, геть, зловіснице! Се ти, ти винна,

коли то правда, що говорить сяя!

Ти одібрала Гектору одвагу,

зламала дух зловісними речами,

убила віру й певність. Бо ніколи

мій Гектор не втікав від бойовиська,-

надію ніс, приносив перемогу

і славу. Але ти надію вбила

проклятими словами: «Помста й смерть!»

Бери ж на себе сором і неславу,

Конец ознакомительного фрагмента.

Купить: https://tellnovel.me/ru/ukra-nka_lesya/kassandra

Текст предоставлен ООО «ИТ»
Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию: Купить